

Національно-Громадянська
Праця
Василіянських Отців Піонерів

* * *

Впр. о. Йосафат Ман, ССВВ

Collection "Pillar of Fire"
Vancouver - BC
2001

Національно-Громадянська
Праця
Василіянських Отців Піонерів

* * *

Впр. о. Йосафат Жан, ЧСВВ

Collection "Pillar of Fire"
Vancouver - BC
2001

Не можна говорити чи писати про “Національно-Громадянську Діяльність” перших Василіян в Канаді, щоб не згадувати Впр. Йосафата Жана, ЧСВВ, котрий, до певної міри таки належить до Василіянських Піонірів.

В наступних сторінках подано три дописі із нашого журналу “Світло”, з додатком коротенького особистого спомину про цього великого Василіянина.

Читаючи те, що про нього пишуть ті, що його знали в різних моментах його життя, завважуємо, що завжди проявляється одне: отець Жан, як людина, монах чи священник, великий і славний. Він щиро і цілопально любив. Він визначався любов’ю святих.

Не думаю, що було б зухвалим мріяти, що знайдеться між сучасними Василіянами молодий, енергійний чернець, що зацікавиться його життям і посвятою і, за благасловенням і допомогою Настоятелів підніметься діла винесення слуги Божого, отця Йосафата Жана на престіл святих.

О.М.М.Г.

Національно-Громадянська Праця Василіянських Отців Піонерів

Перші Василіянські місіонарі в Канаді не обмежували своєї праці виключно для потреб Церкви і духовного добра своїх вірних. Вони не замикалися “в захристії”, а навпаки, наскільки цього вимагала потреба українського поселення в Канаді і в міру своїх сил, часу й обставин своєї тяжкої місійно-душпастирської праці, вони радо ставали до народно-громадянської діяльності для добра свого народу. Тут ішли вони за прикладом староукраїнського монашества, яке своєю освітньою, науковою, культурною й патріотичною діяльністю записало своє ім'я незатертими буквами в історії українського народу.

Вони були свідомі того, що їм треба рятувати український народ не тільки перед затратою своєї батьківської віри й обряду, перед релігійною байдужністю, але також і перед затратою національної свідомости й окремішности. Перші місіонарі, що покинули Галичину і пішли за своїм народом на простори далекої Канади, були запалені народовецьким духом. До таких належав у першу чергу о. Платонід Філяс, о. Матей Гура і о. Навкратій Крижановський. Із рідного краю привезли вони в Канаду любов до свого народу і тому працювали невтомно над його освідомленням і національним піднесенням.

Мабуть найбільших у тому напрямі діл доконав о. Н. Крижановський. Він був великим українським патріотом у чернечій рясі. У своїй праці не обмежувався тільки до чисто релігійної обслуги людей і

збереження їх при вірі й Церкві, але також старався виробити своїх вірних на свідомих українців і повновартісних громадян прибраної країни Канади. Дбав, щоб наш народ позбувся почуття меншевартності супроти інших народів Канади, щоб навчився високо цінити себе і свою культуру, принесену з рідних сторін. Отець Крижановський умів нав'язати зносини з англійськими й французькими церковними і державно-політичними колами й використовував кожную нагоду, щоб піднести у їх очах престиж українського народу, його традицій, його віри й славного минулого. В тій цілі о. Крижановський організує різні релігійні й національні обходи, з'їзди і конгреси, на які запрошує високих достойників, представників преси й різних установ, щоб у цей спосіб пропагувати українську культуру між чужинцями, а в самих українців скріплювати почуття національної повновартності й своєрідної національної гідності. Дуже багато праці вложив о. Крижановський в еміграційні справи, спроваджуючи сюди наших емігрантів та розміщуючи їх по просторій Канаді.

Крім о. Крижановського працюю на народній ниві визначився о. Софроній Дякович, ЧСВВ. Цей незабутній золотоустий місіонар за короткий час своєї праці в Канаді (1926-1934) дуже багато причинився до поглиблення українського патріотичного духа в Канаді. Він часто об'їздив зі своїми патріотичними докладами, рефератами і промовама на різні нагоди головні центри, міста і ферми широкої Канади. Цей чернець дуже цікавився і старався про національне освідомлення широких українських мас. Побіч о. Дяковича, згадаємо тут ще двох працівників у ділянці національного освідомлення

українців у Канаді, а саме отців Порфирія Боднара і Андрія Труха.

На окрему згадку в ділянці національно-патріотичної праці оо. Василіян для українського народу заслугує безперечно о. Йосафат Жан, ЧСВВ. Цей Василіянин, хоч і не з українського роду, проте від 1910 року до своєї смерти зв'язав своє життя і всю свою діяльність з Українською Католицькою Церквою й українським народом.

* * *

о. Йосафат Жан, ЧСВВ

Отець Жан, із роду канадійський Француз, умів полюбити український нарід і Церкву так дуже, що ціле своє священиче життя віддав їм на службу, а свій 50-літній ювілей священства не хотів святкувати від року своїх свячень у латинському обряді, але від року, коли він приймив наш обряд (1911 року, Крехів).

Коротко після свячень, відповідаючи на заклик латинського єпископату запобігти бракові українських католицьких священиків, переїздить до Галичини, щоб вивчити українську мову. 1911 року приймає український обряд. В 1913 році, вступає до новіціату отців Василіян, щоб у Чині Святого Василія посвятити своє життя і працю для добра українського народу й Церкви.

По розвалі Австро-Угорщини і проголошенні Західньо-Української Республіки відкривається для о. Жана широке поле дипломатичної праці для української справи. У 1919 році, о. Жан на дору-

чення президента ЗУНР Євгена Петрушевича, стає до дипломатичної служби. У тому характері о. Жан нав'язує знакомство з визначними діячами воєнних років, головню з Головним Отаманом Симоном Петлюрою. Мав також о. Жан широкі зв'язки з дипломатами чужих держав: польськими, чеськими, білоруськими, австрійськими і французькими. Український Уряд доручав йому важливі дипломатичні місії, як також іменував його головним секретарем Українського Червоного Хреста.

До важніших дипломатичних місій о. Жана треба зачислити його поїздку до Варшави (1919 року), до Відня (1920 року) і головню до Риги (1920 року), де брав участь в українській делегації, що підписала угоду з білорусинами. Через три роки (1921-1923) перебував о. Жан у Женеві, де враз із д-ром К. Левицьким припильновував вирішення справи Східньої Галичини. Із Женеви часто виїздив із д-ром К. Левицьким до Берліна, Парижа, Риму й Лондону, щоб впливати на корисну розв'язку т. зв. галицького питання. У Женеві мав о. Жан широкі зв'язки з маршалом Фошем, Ллойд Джорджем і іншими визначними дипломатами того часу. Своєю діяльністю о. Жан дуже причинився до пропаганди української справи між чужинцями.

По своєму повороті в Канаду (1925 року) о. Жан невтомно працює для добра українського народу. Між іншим він старається здійснити пляни Великого Митрополита Андрея Шептицького, щоб поселити мільйон Українців у Канаді та перещепити сюди Братів Студитів. Повстає на якийсь час в Абітібі, Квебек українське містечко "Шептицький". На жаль проєкт не вдався. Отець Жан приїджає до Мондери і тут відновляє Василянський

новіціят і чернечі обіти, і обслуговує різні осередки, завжди послушний Настоятелям Чину.

По закінченні другої світової війни о. Жан ново в Європі, рятуючи українських скитальців перед насильним депортуванням до ССРСР. По чотирирічній тяжкій праці, з осідком зразу в Парижі а відтак в Лондоні, він знов у Канаді на різних душпастирських осередках оо. Василіян.

8-го червня, 1972 року, Впр. о. Йосафат Жан ЧСВВ упокоївся у Господі у Гримзбі, Онтаріо, на 88-му році життя, 62-му році священства та 59-му році чернецтва. Спочиває на цвинтарі Святих Апостолів Петра і Павла в Мондер, Альберта.

* * *

Щоб краще насвітлити діяльність Впр. отця Йосафата Жана подаємо два дописи, що появилися в сімдесятих роках у василіянським журналі "СВІТЛО". Ці дописи не потребують коментарів.

Совести чомусь "Мають Жаль" до о. Жана

о. О. Купранець, ЧСВВ

Перед нами примірник советського тижневика "Вісті з України", що його видає "Товариство культурних зв'язків з українцями за кордоном", Київ, 18-го червня 1970, ч. 25. Нема в ньому нічого надзвичайного, що виходило би поза межі звичайної та стандартної советської пропагандивної самопохвали про "великі досягнення країни Рад, де одиноко в усьому світі народ розпливається в радощах і щасті, що його приніс комунізм у своїй системі".

Розгортаючи та приглядаючися сторінкам "Вістей з України", подибуєте на 6-ій і 8-ій сторінках

статтю якогось О. Василенка під таким наголовком "Безбатченки з берегів Альбіону". Починаєте її читати та вже хочете відкласти, бо це звичайний "стандарт" советського "історичного наświetлювання" немилих їм "українських буржуазних націоналістів", коли нараз завважуєте ім'я о. Жана.

В названій статті йдеться конкретно про Союз Українців у Великобританії — СУБ. При цій нагоді немало теж "попало" й Комітетові Українців Канади—КУК. Очевидно, що спрепарованого советськими чинниками матеріялу не можемо брати поважно, знаючи методи їх "наукового викривання та розоблачування ворогів народу".

Ми не торкатимемо всього матеріялу, що в названій статті, бо це хочемо залишити СУБ-ові та КУК-ові, яких це безпосередньо заторкує. Ми звернемо увагу тільки на те, що стосується до о. д-ра Йосафата Жана, заслуженого члена Василянського Чину.

Що пишуть "Вісті з України"?

"Народився КУК, щоб стати, — як довідуємося з наведеної праці Девіса, а також часопису 'Вінніпег-трібюн', — не менше як тимчасовим незалежним урядом для України на Американському континенті. Не дуже роздумуючи над комедійністю утвореної ситуації, новоспечений уряд України повідомив у пресі, що його Генеральний секретаріат міститиметься за адресою: 'Саскатун, поштова скринька 1181', а також те, що до Лондона вже виїхав його перший дипломат, о. Йосафат Жан, бельгієць за походженням. Газета обіцяла подивувати читачів повідомленнями про призначення інших

дипломатичних правників нового 'уряду', але чомусь далі цього діло не пішло".

"Так спільними зусиллями, наприкінці 1945 року, у Лондоні було утворено 'Центральне українське допомогове бюро' (ЦУДБ). Активну участь у діяльності цього бюро брав і невдаха — амбасадор 'українського уряду - Йосафат Жан, дипломатичну кар'єру якого так необачно зіпсував А. Гітлер. Нарешті у 1945 році турботами панчуків, жанів та інших, що прибули до Англії з залишками корпусу Андерса, було утворено "Союз Українців у Велико-Британії" (СУБ)" ... - стільки "Вісті з України".

Наперед хочемо справити, що о. Жан, — як подають "Вісті з України", - не бельгійського походження, але Канадієць французького походження з Рімускі, Квебек, куди його предки прибули ще в ранніх початках поселення Канади.

Постать о. Й. Жана відома в нашій історії, церковній і національній, бо він відіграв у ній визначну роль, хоч може й не "голосну", про що вже писали чи напишуть наші історики, очевидно, українські історики, а не советсько-московські. Сьогодні вистачить хоч би згадати, що о. Жан брав активну участь у наших Визвольних Змаганнях при уряді Української Народньої Республіки Головного Отамана Симона Петлюри та при уряді д-ра Петрушевича Української Західньої Народньої Республіки, беручи живу участь і виконуючи різні завдання в дипломатичних місіях обох урядів.

Що на це каже сам о. Жан?

Вичитавши в "Вістях з України" повище поданий текст, у якому говориться про о. Жана, ми зверну-

лися до о. Жана, щоб він сам сказав своє слово в цій справі. Отець Жан, на основі свого щоденника, відповів нам таке:

“У зв'язку з ситуацією й положенням наших безборонних скитальців у повосній Європі, а зокрема на терені Німеччини, виринала потреба прийти їм із поміччю проти насильного настоювання большевиків, щоб скитальців видати "на рідину". Цю справу через відповідні канадійські чинники було вже раніше порушено в 1945 році, зараз по розвалі Німеччини дорогою різних "неформальних" дипломатичних зв'язків, переговорів і навіть устійнень, про що матиме колись історик змогу писати, коли всі державні архіви будуть у відповідний час відкриті. В цій акції і Церква не стояла осторонь долі скитальців, навпаки активно включилася в поміч скитальцям. На основі переговорів між канадійським Кардиналом Вільнев, єпископом Ладикою та о. протоігуменом Бараником, ЧСВВ у січні, 1946 року мене вислано з окремими дорученнями до Європи. Одним із моїх завдань було наперед поїхати до Лондону, щоб там зустрінутися з головою Канадійської Делегації до Об'єднаних Націй — міністром Люї Сент Лораном, моїм давнім і добрим знайомим. Йому я мав передати окремий меморіял про наших скитальців, який виготовлено в Оттаві, при чому я просив про співпрацю в тому проф. В. Біберовича. Цей меморіял я перебив на машинці у 200 примірниках. Дня 15-го січня, 1946 року, я полетів літаком до Лондону.

“17-го січня, 1946 року, я прийшов до міністра Люї Сент Лорана. Він мене дуже сердечно прийняв. Я передав йому відручного листа від Кардинала Вільнев. Коли він читав листа, я витягнув зі своєї

течки один примірник “Меморандуму” та дав йому. Прочитавши його, міністер Сент Лоран звернувся до мене: “Отче Жан, чи справді ви хочете, щоб ці скитальці були врятовані?” Я здивувався таким питанням і відповів: “Я дійсно того хочу і тому сьогодні я тут у вас!” На це Сент Лоран сказав до мене: “Якщо так, то передайте цю справу в мої руки. Я вам обіцяю, що вони будуть урятовані,— ті, що не були репатріовані. Дайте мені 150 примірників вашого меморіялу. Моя секретарка, яка є приятелькою пані Рузвельт, доручить по три примірники до тих 50 делегацій поодиноких держав, які тут є репрезентовані. Не журіться, я припильную справу.” Я передав бажаних 150 примірників.

“Сент Лоран представив мені ще других членів Канадійської Делегації — міністрів Гардинера та Пола Мартина. Гардинер виглядав чогось дуже сумний і пригноблений. Причиною того було те, що він вислав на мільйон долярів, будучи міністром хліборобства, різних фермерських продуктів, а Англія не хотіла йому за них платити. Щоб його трохи розвеселити, я заспівав йому пісню “O give me a home, where the buffalo roam...”

“Наступного дня ввечорі ми знову зібралися в цій самій кімнаті, коли хтось застукав до дверей. Це був секретар від “Секретері оф Стейт”, дост. Е. Бевина, що доручив Сент Лоранові листа. Сент Лоран відразу прочитав і передав міністрові Гардинерові, а цей П. Мартинові. Мартин спитав тоді Сент Лорана: “Що будете робити?” Сент Лоран відповів: “Я маю в своєму бюрі готову промову. Що я маю сказати на пленарному засіданні Об'єднаних Націй, того Давнінг Стріт не має мені наказувати.” Я дуже зрадів такою відповіддю! Але

коли я наступного дня прочитав у пресі його промову, то дуже розчарувався, бо в ній не було ні слова про моїх скитальців. Видно, що Сент Лоран мусів дістати наказ "згори" не говорити про це.

"Я мусів залишити Лондон. Пішов я попроситися до міністра Сент Лорана, який сказав до мене: "Я знаю, що моя промова в Об'єднаних Націях вам не подобалася, але будьте спокійні, бо ваші скитальці будуть урятовані. Пані Рузвельт буде мати спеціальну промову в обороні скитальців. Побачите, що вона зробить більше враження від мене. Не журіться, бо справа є на добрій дорозі!" Ми ще дещо поговорили про деякі "позакулісові" справи, в тому теж і щодо справи скитальців. Я попросився зі Сент Лораном у добрій надії, що справа наших скитальців буде задовільно розв'язана. Вже дня 23-го січня, 1946 року, я таки мусів покинути Лондон, щоб переїхати до Парижа, де переді мною стояло інше завдання.

"І дійсно пані Рузвельт виголосила на засіданні Об'єднаних Націй знамениту промову в справі скитальців 12-го лютого, 1946 року. Її внесок щодо скитальців піддержала більшість голосів, хоч і як завзято протестували советські делегати та їх симпатиками. На тому місці можна б висловити подив для пані Рузвельт, - бо вона мусіла публично виступити проти помилок свого мужа, зроблених у Тегерані і Ялті - президента Ф. Д. Рузвельта, який у своїй необережності пішов на руку Москві, йдучи на всякі поступки, що їх бажала Москва, в тому теж і щодо скитальців. При тому треба пам'ятати, що пані Рузвельт була високо-інтелігентна та горда жінка. Вона читала й наш меморіал.

“Передаю в залученні повний текст "Меморандуму", який я тоді передав міністрові Сент Лоранові, а через нього іншим державним делегаціям при Об'єднаних Націях, та який досі був невідомий нашому громадянству.

“Про мою пізнішу діяльність у Лондоні, куди я опісля повернувся, не потребую говорити, тобто про самого себе, бо моя діяльність відома всім, і церковним і нашим національним кругам. Сьогодні хочу тільки сказати, що я завжди щиро й чесно працював для нашого Українського Народу, якого я став членом.”

Це слова о. Жана, які він подав на основі виписок із свого щоденника.

Тепер подаємо повний текст “Меморандуму”, як історичний документ, в його оригінальному виді, якого одну копію задержав для себе о. Жан:

True copy of the MEMORANDUM of the Canadian Catholic Committee to Aid Ukrainian Refugees, presented by the Special Delegate: Rev. Jos. Jean, OSBM to the Members of the General Assembly of United Nations in London, England, January 18th, 1946.

RE: Ukrainian Displaced Persons in Europe

The end of World War II in Europe has left behind it a humanitarian and social problem of colossal proportions in the form of millions of the SO-CALLED "DISPLACED PERSONS". They include Russians, White-Russians, various Baltic people etc. but the most numerous among them are undoubtedly Ukrainians. For over 20 years the Soviets were sealed off from the western world and it was well nigh impossible for anyone to leave the Soviet Union. When the war broke out,

it offered the first opportunity for the Ukrainian people to break loose from the Soviet regime and hundreds of thousands did so by emigrating westward in the hope of being able to find some new place where they could toil for the advancement of Ukrainian culture. Others, considerably more numerous, were driven into Germany as forced labor. Most of the refugees, particularly the intellectuals, at first expected that they would be able to settle in Western Ukraine among their western kinsmen, but when the Soviet armies occupied that country, they continued their trek westward until they reached their present whereabouts.

Among them are people of a highly cultured background: priests, physicians, engineers, lawyers, writers etc. With the arrival of the British and American Forces on the continent they flocked to their respective zones of occupation in order to live there a free life.

It's a known fact that a great part of these Ukrainian displaced persons in Germany, Austria, France, Italy etc. have never been citizens of the Soviet Union, because they came from the territories which until the outbreak of the war were either under Poland, Czechoslovakia or Romania. Their territories became a part of the Soviet Union only after their forceful annexation during the war. As they were never ceded to Russia "de Jure", on the basis of the international law, the people of these territories never became Soviet citizens.

The other part of Ukrainian Displaced Persons is composed of people who come from Eastern Ukraine, that was under the Soviet Rule prior to the war. They left their native land either as forced labor or as refugees before the fast moving battlefront of Eastern Europe. According to various prose reports a consider-

able number of these displaced persons, particularly those who were forcibly brought into Germany as slave workers, have been already repatriated. Those who are still in Austria, Germany and other western countries, are decidedly opposed to being sent home. The reason for their attitude is not any guilty conscience, but solely and exclusively their democratic outlook and their AVERSION TO the totalitarian form of government as existing in the Soviet Union. This the Soviet Government regards as an unpardonable crime and, their forced return to the Soviet Union would, therefore, mean their outright execution or a slow death in the Soviet hard labour camps.

And this is exactly what the Soviet Government demands on the grounds of a provision accepted at the Yalta Conference in regard to the displaced persons. To back up this Soviet demand, a most contemptible press campaign against the unfortunate Ukrainian Refugees has been launched in the Soviet-controlled Canadian papers, branding them all indiscriminately as Nazis, traitors etc. and thus exposing the real objective of the Soviet Authorities, which consists in the physical extermination of everybody opposed to the Soviet totalitarian regime.

Patently the Yalta decision does not apply to those who came from Western Ukraine and Carpatho-Ukraine as well as to those who are the old pre-war emigration. Nevertheless, according to reliable reports, several attempts have already been made, both in the British and American Zone of occupation, to forcibly repatriate these people. Nightly raids have been conducted by Soviet agents, assisted by British and American Authorities, reminiscent of the catching of Negro slaves in Africa about a century ago. People were simply rounded

up, 'herded' on trucks and driven away to meet their fate at the hands of the Soviet officials.

As the maintenance of the millions of Europe's Displaced Persons is a responsibility of UNRRA, at a recent meeting of that organization the Soviet Union, backed by its satellites: Poland, Czechoslovakia and Yugoslavia, took a stand in favor of their compulsory repatriation. Fortunately this was not accepted by UNRRA and it was decided to continue support for some months. A British Delegate, Phillip Noel Baker, presented the humanitarian case against sending back large groups of people to possible imprisonment, forced labour or death. This and other decisions, however, have only a temporary character and the ultimate fate of these helpless victims of the current European revolution is still in the balance. It must be realized by all democratic statesmen that there can be little prospect of a genuine European reconstruction, that is an essential part of world reconstruction, unless a positive solution can be found for the great number of people who have been uprooted through no fault of their own! To send them back against their will to persecution and destruction would be a sad betrayal of the generous ideas for which the war was supposedly fought. It should be clearly and definitely stated that no displaced - person will be forcibly deported TO AN UNDESIRED COUNTRY. In other words, all Ukrainian displaced persons, who through the German forced labour policy or through the oppression by the Soviet system have found themselves in the western occupational zones of Austria, Germany etc. and also in other western democratic countries, should be granted the same unqualified right of sanctuary and the same right of personal freedom as the refugees had been accorded in the past and par-

ticularly after the first world war. The problem of the Ukrainian Displaced Persons, as those of other races, is primarily and predominantly a problem of Justice and Christian Charity and on no consideration MUST BE CHANGED INTO POLITICAL FOOTBALL OR A CHEAP TRUMP IN THE INTERNATIONAL "POKER GAME". Since the right of asylum for political refugees had been honoured since the dawn of human civilization, to resign from this principle would mean resignation from Christian democratic way of life and a tacit approval for the perpetration of a crime against the Principles of the Four Freedoms and the Atlantic Charter.

After this fundamental matter has been clearly and unequivocally settled, can the problem of an absorption of the displaced persons by under-populated countries of Western Europe and of the western hemisphere be tackled? Planned transfers of population, with careful consideration of the training and capacity of the immigrants and the needs and absorptive capacity of the countries which may receive them should prove both feasible and advantageous.

The working out of the details of such transfers of population might well be one of the functions of the new Social and Economic Council of the United Nations.

*London, England
January 18th, 1946.*

*For the Canadian Catholic Committee to aid
Ukrainian Refugees:*

*Rev. Jos. JEAN, OSBM
Special Delegate*

* * *

Слово про Українського Патріота французького роду

Проф. Микола Чубатий

ЗАМІТКА: З уваги на те, що самі "Спомини" покійного о. Йосафата Жана, ЧСВВ ще не появилися друком, хоч сподіємося скоро їх побачити посеред нашої історичної літератури, містимо покищо тільки сам вступ до "Споминів" пера відомого нашого історика, проф. др. Миколи Чубатого, який у цьому короткому нарисі дає дуже влучну характеристику особи покійного о. Жана та його "Споминів". Заки появляться "Спомини" друком хай слова проф. Миколи Чубатого будуть вінком удачності Українського Народу, хоч прибраному, але вельми заслуженому Синові Українського Народу, якому Покійний вірно служив усе своє життя, віддаючи йому всю свою любов і сили.

РЕДАКЦІЯ "СВІТЛА"

Дивна історія талановитого народу Соняшної України, як цю країну назвав німецький поет Гердер. Український нарід видав визначних творців на полі науки, мистецтва образотворчого та музичного, одначе через свій буйний індивідуалізм він по нині в неволі як бездержавна нація нерідко поневолювана таки своїми на службі гнобителя; навпаки знов часто на провідні відповідальні місця в Історії України з'являються чужинці, що ставши на службу поневоленого українського народу своєю конструктивною працею заслужили собі на почесне ім'я українських патріотів. Згадати б тільки критичні часи по Берестейській Унії. У проводі обох таборів стають чужинці, у проводі православних

Митрополит Петро Могила молдавського (румунського) роду, у проводі католиків стає Митрополит Йосиф Велямин Рутський нащадок московського роду емігрантів у часі терору на Московії Івана Грізного.

На атмосферу завогнену до червоного вони укладають конструктивний плян поєднання при піднесенні Києва до патріяршої столиці.

Серед козаків знаходяться героїчні постаті як от Морозенка, Поляка Морозовського. В часі визвольної революції гетьмана Мазепи найбільше довіреним його співробітником стає Пилип Орлик, козацький старшина чеського роду. По смерті Мазепи він стає провідником самостійницької української еміграції та речником Прав України на власну самостійну державу.

Новочасне національне відродження започаткував історик Микола Костомаров; як автор "Книги Битія Українського Народу", він стає речником української ідеології. З походження він був сином Росіянина.

По М. Костомарову другий великий історик України - В. Антонович та вже в недалеких часах історик, соціолог та вдумчивий письменник Вячеслав Липинський, оба польського роду.

Між найновішою еміграцією мені приходилося стрічати та підтримувати приязні наукові зв'язки з двома українськими патріотами вченими високої кляси, в яких один, Григорій Махів (Махов) був світової слави ґрунтознавцем, другий Андрій Коцевалов дослідником грецьких колоній у полудневій Україні та їх культурних зв'язків із православними і з старим населенням України. Оба вони з походження Росіяни.

В останніх 50 роках української визвольної боротьби появився між українським народом молодий, освітлений канадський Француз Франц Йосиф Вікторіян ЖАН, що попавши на українську землю вже в 1918 році, у найбільше критичні часи, стає на службу українського народу цілою душею. Україна стала його прибраною батьківщиною, якій він служив цілим серцем, цілим своїм розумом. Зв'язками своїми служив вірно Україні тоді і впродовж наступних літ до свого старечого віку.

Український священик, студитський, згодом василіянський монах о. Йосафат Жан написав свої Спомини під заголовком "Моє Служіння Україні", які приходиться мені ввести перед українську громадськість. Можу це зробити тим легше, бо я сам був близьким співтворцем тих подій та можу тільки з правдивою приємністю ствердити, що автор був бистрим обсерватором тих подій, себе все ставить він у тінь у своїй скромності, а других висуває наперед. Його характеристика осіб влучна, все сполучена з християнською справедливістю, не скривити ближнього.

Свої Спомини зачинає він: "Беруся до діла на більшу славу та вподобання Боже, в честь великого многострадального Українського Народу, мого улюбленого прибраного народу. Спомини присвячую моєму Провідникові, Митрополитові Андрієві Шептицькому. Не лише через (перших) 30 літ, але й тепер Ти був моїм Провідником, бо лишив Ти нам свій заповіт і наказ: Любити Бога над усе і для його слави жертвувати всіми почестями, достоїнством і вигодами, а всі вчинки нашого земного життя підпорядковувати його найсвятішій волі. Боронити

святі правди Божого Закону, і в обличчі терпінь та навіть найбільшої небезпеки для життя.”

Любити свій Український Нарід і поставити мету служити йому. Пам'ятати, що тільки народи сильні духом можуть розраховувати на довгі віки існування, тому треба боротися за культуру як джерело української спільноти. Отця Жана притягнуло до українського народу бажання спершу тільки релігійної праці, але, зв'язавшись духово з Україною, він служіння Україні пристосував теж до всякої праці в користь України, праці дипломатичної, політичної та харитативної.

Походження о. Йосафата Жана

Про це говорить автор у своїй праці. Походив він зі старого французького роду, що прибув із Франції за часів Кардинала Рішеліє за океан та поселився в Квебеку 300 літ тому назад. Його рід жив з фармерства, але постійно видавав зі себе інтелігенцію Квебеку. Зв'язавшись з чином Облятів, перенісся на захід у степову Канаду, де, помагаючи в церковній праці, стрінувся з українськими переселенцями. Він скоро зорієнтувався, що Українці католики є східнього обряду, одначе більшість Українців є православними. Його захопила ідея працювати саме серед такого народу.

Він молодим скоро зорієнтувався, що щоб успішно працювати серед такого народу, конечним є не тільки прийняти східній обряд, але також вивчити мову та культуру українського народу. Вже в 1911 році він прийняв східній обряд Українців та в Споминах з гордістю записує, що він мав ту честь запізнатися з першим українським переселенцем у Канаді: Василем Єлиняком.

Та не всі французькі місіонарі серед Українців були такими ідеалістами. Були і такі, що виділи в Українцях тільки матеріал для збільшення рядів римо-католиків у степовій, у більшості протестантській Канаді. Вони то створили там гострий французько-український конфлікт, що затроював уже перші роки єпископства Никити Будки (1912) та став початком організації Православної Церкви серед Українців.

У тому часі Митрополит Андрій прислав з Галичини трьох перших Василян, ревних місіонарів, відомих у нашій церковній історії ідеалістів піонерів Канади: о. Платоніда Філяса, Созонта Дидика та Антона Строщького, і з ними зацізнався о. Жан.

Виїзд в Україну

1910 рік став історичним у житті о. Жана, бо в часі Евхаристійного Конгресу в Монреалі 6-го вересня, 1910 року, він особисто стрінувся та розмовляв з Митрополитом Андреем. Ця розмова мала великий вплив на дальшу ролю о. Жана серед Українців. Отець Жан саме в цім році висвятився на священника. Він виїздить з Митрополитом до Галичини, щоб основне вивчити українську мову та обряд у розмірах потрібних для душпастирської праці в Канаді. В осени, 1910 року, він є вже в Крехові у Василян, відвідує численні місцевості Галичини: Гошів, Маркіянову Білу Гору, Станиславів, де зацізнається з о. Є. Ломницьким, ЧСВВ. У його душі зроджується просто авантурничий плян, вибратися за Збруч, щоб на власні очі побачити теж православну Україну. Отець Жан мав завжди замилювання до образотворчого мистецтва, тому його живо зацікавили українські старі ікони.

По році він вертається до Канади та віддає себе до праці Єпископові Никиті Будці (1913), але вже за рік вертається знову до Галичини, щоб почати новіціят в оо. Василіян у Крехові й Лаврові. Там застає його війна 1914 року злучена з наступом Росіян на Галичину і з тим ув'язнення і депортація Митрополита та деяких духовних. Отець Жан стає вже живим співучасником тих переживань з українським народом у часі подій так добре відомих у зимі 1914-1915, як упадок могутньої на ті часи твердині Перемишля в руки Росіян, який українські патріоти, з ними і о. Жан, переживали з гіркою безнадійністю. У споминах автор передає ці настрої смутку та скоро безмежної радості, коли на весні 1915 року російська армія була розгромлена, Перемишль відібраний, а більша частина Галичини визволена зпід влади Росії.

Уступлення Росіян також із Холмщини, Підляшшя та Польського Королівства принесло важну подію в життя зукраїнщеного Француза католика, а саме, відшукання в Білій Підляській мощів Св. Йосафата, які перевезли до Відня до української церкви св. Варвари (1916 року).

У березні, 1917 року, о. Жан складає перші василіянські обіти і то саме в часі, коли в Росії вибухла революція і з нею покотилися наступні події: упадок царату, звільнення й поворот Митрополита Андрія у підросійській Україні, яку він так бажав бачити ще 1910 року, постає Українська Влада. Почався скорий хід подій, які молодого василіянина, зукраїнізованого Француза потягнули до іншої праці для Уряду Української Держави.

Дні Першого Листопада в Галичині (1918 рік)

Перші Листопадові Дні в Галичині о. Жан переживає вже з ентузіазмом, як рідну йому подію. Відтоді властиво починається його зацікавлення та праця при будові української держави, бо в тім часі його особа стала для українського уряду просто незаступною.

Дотепер під австрійською владою українські освічені люди знали з чужих мов тільки німецьку мову. Знання мов англійської та французької було в нас тоді великою рідкістю. Одначе не німецька, а французька мова була тоді в світі дипломатичною мовою, а англійська економічно-торговельною. По поразці Німеччини, Франція стала провідною державою серед переможних аліантів. Її прем'єр Клемансо та президент Пуанкаре диктували політику нового світу. Французький начальний вождь Маршал Фош, був диктатором у військових справах. Східня та західня Україна стала предметом зацікавлень переможців у лінії їх інтересів. Всі дипломатичні чи військові представники антанти вживали тільки французьку мову. Тому, французькомовний посередник з українського боку був konieczний, у додатку ж Француз, залюблений уже в прибраній українській другій своїй батьківщині, яким був о. Жан. У додатку о. Жан був людиною освіченою і тому став не тільки механічним перекладачем, а вмів зрозуміти духа та наміри французького пар-тнера в Україні та впливати на хід розмов.

Канадійсько-французьке походження о. Жана робило його особу приємливішою для Французів, тепер панів світу, та для Англіїців, бо Канада тоді ще не мала такої широкої самоуправи, як нині, і

кожний Канадієць був тоді британським громадянином, отже особа о. Жана була приємлівішою і для англійських дипломатів.

У часі української влади в Галичині о. Жан перебував уже в монастирі в Бучачі близько осідку Уряду, який перебував у Станиславові. Тому о. Жан скоро зблизився з нашими урядовими колами. Він увійшов в український політичний світ, який і він сам старався розбудувати. Отець Жан увійшов у знайомство, а скоро і в приятельство з архикнязем Вільгельмом Габсбургом, Василем Вишиваним та його ад'ютантом Остапом Луцьким, який був зв'язковим Василя Вишиваного з Українськими Січовими Стрільцями. Тому знайомству о. Жана присвячує довшу частину своїх Споминів. Він увійшов у знайомство з деякими особами теж Київського Українського Уряду та мав спосібність довше проживати та стрічатися з такими незвичними російськими єрархами як київським митрополитом Антоном Храповицьким, Євлогієм Георгієвським, відомим організатором навертання Галичини на православ'я по ув'язненні Митрополита Шептицького, коли Галичину окупували російські війська. З ними був київський єпископ помічник Никодим, який помазував гетьмана Скоропадського на володаря України. Цю оригінальну трійку в останніх днях грудня, 1918 року, арештував Український Уряд у Києві, бо вони відмовилися признати автокефалію Української Православної Церкви. Відставлених єрархів привезли до Бучача в монастир оо. Василіян. Це поставило західно-український Уряд у невідгідне положення. Тому Державний Секретар Освіти й Віроісповідань, др. Артимович вислав тоді мене як першого свого

асистента до небажаних в'язнів, щоб вияснити їм, що наш уряд не знає духовної тюрми. Вони не є в монастирі в'язнями. Вони можуть монастир покинути та поступити за власною волею. Сповнивши цю урядову функцію, я мав з ними в монастирському саді товариську, цілком корисну розмову. Характеристика о. Жана російських владик покривається з моїми завваженнями.

Отець Жан з Українським Урядом у Кам'янці на Поділлі

У травні, узброєна аліянтами польська армія вдарила на Галицьку Армію під Львовом та виперла її на схід. Галицький Уряд покинув Станиславів і переїхав до Бучача з пляном перенестися за Збруч. Ігумена Василіян (о. Лиска) уряд попросив відпустити їм о. Жана, як потрібного співробітника. Від тоді почалася його блуканина з Урядом спершу до Кам'янця, а потім за границю в різних місцях. Це той період, який автор Споминів назвав "Служіння Україні" в найстислішому розумінні. У Кам'янці опинився також Київський Уряд і о. Жан мав спосібність познайомитися з провідними людьми Східної України: з отаманом Петлюрою, генералом Грековом, прем'єром Чехівським, ректором університету Огієнком, пізнішим Митрополитом Іларіоном, і з багатьма іншими. Він характеризує їх як позитивні особистості, крім одного.

Отець Жан був свідком чортківської офензиви та остаточного переходу УГА за Збруч. Симпатизує більше з генералом Грековом, ніж із його наступником генералом М. Тарнавським. Галицькій Армії дає ентузіястичну характеристику каркості та героїзму.

З Дипломатичною Українською Місією у Варшаві

Некорисне воєнне положення у Східній і Західній Україні приневолило Київський Уряд шукати згоди з Варшавою. Виїздить теж до Варшави невелика місія від галицького Уряду і з нею у Варшаві опинився й о. Жан. Переговори довели до відомої Варшавської Умови і Військового Союзу Варшави з Києвом. Про цю прикру місію пише о. Жан з гідністю. Про ці події та наступні Спомини о. Жана покликуються на багато дипломатичних документів, говорять про візити в чужих амбасадах з меморіалами. Ці документи, переховувані в архіві о. Жана, коли будуть опубліковані, далеко краще насвітлять ці трагічні часи, ніж знає їх дотеперішня історія.

Пробуваючи у Варшаві, о. Жан міг уже зв'язатися з Митрополитом та підняти акцію в Римі для рятування духовенства та церков в окупованій Галичині. Бестіяльське замордування о. Галібея та о. Підляшецького ще в червні, 1919 року, ув'язнення десятків духовних та збезчещення багатьох церков стрясло сумління в Римі. Результатом нашої інтервенції була згодом висилка папського легата о. Дженоккі до Галичини з одного боку та визнання Ватиканом України і прийняття амбасадора графа М. Тишкевича з другого боку.

Отець Жан нав'язав зв'язки з чеським амбасадором Усуським для плянування евентуального об'єднання Галичини з Чехословаччиною. Тоді в колах Мирової Конференції усталено лінію Керсона як межу між польською та українською територією.

Повернувшись зі Львова та Риму до Варшави, о. Жан був свідком наступу союзних польсько-українських сил на схід та згодом їх відвороту перед наступаючою червоною армією аж під Варшаву та Львів. Уряд Польщі виїхав до Познаня, а союзний східньо-український до Тарнова. Перед виїздом до Тарнова, о. Жан скочив ще на два дні до Львова на нараду з Митрополитом. Отець Жан дістав поручення від Президента Є. Петрушевича, який перебував уже у Відні, переїхати до Парижа та шукати допомоги для Західньої України в колах католицького Заходу!

Місія о. Жана у Франції

У католицьких колах о. Жан мав успіх. Він дістав навіть авдієнцію у маршала Фоша, який приязно поставився до справи Східньої та Західньої України, але як окремих державних одиниць. У Парижі тоді кипіла боротьба за плян перебудови середньої Європи поміж католиками та масонами, до яких уже тоді вплутався Державний Секретар Західньої України, Василь Панейко.

Католики під проводом Папи Бенедикта XV старалися врятувати католицьку середню Європу як федераційну державу навіть побільшеної Австрії. Чехи та Західня Галичина мала відпасти, але нато-мість до католицької середуші Європи, до Австрії, мала прийти ще Баварія. Східня Галичина получена з Карпатською Руссю мала стати одним із членів тої федерації. Мало це бути королівство під владою короля Сикста Парма-Бурбон, брата цісареві Зити. Цісар Карло вже не жив. Маршал Фош, відомий католик, гаряче попирав цей плян. На авдієнції він прямо сказав о. Жанові: “той лайдак Пуанкаре

всьому бороздить”. Отець Жан навіть зазізнався з плянованим королем Сикстом. Католицький табір програв, зокрема ж по смерті Папи Бенедикта XV, коли його наслідником став Кардинал Ахіль Ратті, колишній папський нунцій у Варшаві, як Пій XI. Перейшов масонський плян Європи, попіраний гаряче президентом Масариком теж масоном.

Трагічний рік у Відні перед признанням Галичини Польщі 15. III. 1923 року

З Парижа до Варшави о. Жан уже не вернувся, бо не було чого. Армія польсько-українська була розбита, Варшава ледве врятувалася. Поляки покинули українсько-польський союз та заключили з більшовиками мир у Ризі, 1921 року. Отець Жан, формально врахований президентом Петрушевичем у склад заграничних службовців, був висланий в осени зі західньо-українською делегацією до Риги, де відбувалася Мирова Конференція. Добившись туди, по тяжких трудах, наші нічого в Ризі не осягнули.

У 1921 році, була скликана перша сесія Ліги Народів до Женеви. Ліга Народів була заложена для береження ідеї самоозначення народів, тому Уряд Петрушевича прив'язував до неї великі надії. До Женеви виїхала знову поважна Західньо-Українська Делегація з д-ром Костем Левицьким як провідником. У делегацію був включений також о. Жан. Осягнули там принайменше ствердження, що Східня Галичина не належить до Польщі, яка має тільки тимчасовий мандат адміністрації. У Парижі по скінченні Версайської Мирової Конференції вирішувати долю Галичини передали в руки Ради Амбасадорів у Парижі.

У березні, 1923 року, о. Жан був з українською політичною верхівкою в Парижі, був там Митрополит Шептицький, доки не прийшов як удар грому вирок Ради Амбасадорів. Усі ті події, в яких о. Жан брав участь, він живо малює у Споминах. Багато там моментів доси зовсім невідомих, а попертих десятками документів та фотографій зберігається в архіві о. Жана.

Отець Жан у Боснії рятує монастир оо. Студитів

Головне політичне служіння о. Жана Україні покінчилося. Трагічні хвили переживали всі зібрані в Парижі 14 березня, 1923 року, включно з Митрополитом Андрієм. “Одного дня у Відні, записав о. Жан, я прийшов до Митрополита, а він плакав. По хвилині довідався я про причину горя Митрополита. Його люба дитина студитський монастир у Камениці в Боснії боровся за своє існування з ворогами.”

Коли в 1901 році, австрійський уряд розпочав колонізацію українських селян у Боснії, Митрополит уложив плян оснувати в Боснії студитський монастир. Це сталося в 1906 році. Монастир розвивався до тої міри, що в 1913 році, Митрополит привіз туди сам на новіціят Леоніда Фйодорова, Росіянина католика східнього обряду, що бажав бути місіонарем східнього католицтва серед Росіян.

Леонід Фйодоров пізніше найшов можливість для своєї праці, коли він, як східній священник, по вибусі революції в Росії на Синоді в Петрограді, скликаним Митрополитом Андрієм по його звільненні з ув'язнення, був поставлений екзархом Росії і сповняв свою місію героїчно аж до своєї смерти в

1935 році. Тепер Українці в Боснії були сильно переслідувані православними Росіянами, яких тоді до Югославії наїхало багато. Митрополит рішив просити о. Жана їхати в Боснію рятувати монастир і людей. Отець Жан погодився і Митрополит, поставивши його в студити, післав його в Боснію. Поручене завдання о. Жан виконував два роки героїчно, часто з нараженням життя. В кінці 30-го грудня, 1924 року, Югославський Уряд усіх монахів арештував і депортував. Митрополит докладно про все інформований, по двох роках вирішив 1925 року, щоб о. Жан вертався до Канади з новим проектом: колонізації в Канаді для тисячів Українців патріотів, які, по прилученні Галичини до Польщі, не могли чи не хотіли повертатися до дому. Туди теж мав би бути перенесений занепадаючий монастир з Камениця в Боснії.

Великий плян колонізації Українців в Абітібі, у східній Канаді

Це був плян за вподобанням та бажанням о. Жана: на території рідного йому Квебеку створити величезну колонізацію Українців на просторі 300 квадратних англійських миль доброї землі з промисловими можливостями над власним озером Кастаньє, яке о. Жан прозвав "Шептицьким". Там мало створитися теж місце для монастиря Студитів з Боснії серед соток українських осель.

Спомини, доволі живо описують зусилля о. Жана, щоб серед важкої фізичної праці досягнути свою ціль. Він сам з допомогою одного Квебецького братчика студита Раймунда, із фондів роздобуваних від власної родини, збудував двоповерховий монастир, школу та дорогу через ґрунт дарований

владою. Студити стягані з Боснії, а навіть з Галичини, не були всилі зреалізувати цілий плян монастиря. Сповнити заплянований о. Жаном проект було понад сили. Про стан пляну він інформував докладно Митрополита та о. Климентія, архимандрита Студитів. У Львові зрозуміли, що плян о. Жана понад його сили та що правильного студитського монастиря в Абітібі заложити не можна.

У листопаді, 1926 року, о. Жан дістав листа від Архимандрита о. Климента, про який о. Жан записав: “Лист Високопреподобного о. Климента був для мене правдивим спасенням, бо через ту невдачу й упокорення я повернувся назад до Василянського Чину, хоч не зараз”. Хоч Архимандрит Климент писав йому, що студитський монастир у таких обставинах не може функціонувати, о. Жан усе сподівався більшого числа монахів та імігрантів.

Єпископ Будка приділив йому душпастирські заняття в Квебеку і так було аж до його уступлення. Коли ж 1929 року, на місце єпископа Будки прийшов Єпископ Ладика, той домагався повороту о. Жана до Василян. Для зазначення своєї юрисдикції над о. Жаном, Єпископ Ладика назначив його збирачем жертв у Квебеку на збудування резиденції для єпископа в Вінніпегу. “Хоч я совершенно не любив жебрати, то я не міг відмовитися”, записав о. Жан. Він сповняв теж і інші функції, поручені єпископом і аж у травні, 1931 року, опинився знов у новіціяті Василян в Альберті. По відбутті новіціяту дістав душпастирську посаду в Монреалі, де скоро став і парохом церкви на вулиці Ібервіль (1940 року).

Автор цих рядків мав приємність пізнати особисто цього канадійського Француза з прибраною українською батьківщиною, коли я з дружиною, 1941 року, прибув до Монреалю в урядових справах до американського консульату. Ми стрінули монаха українського патріота, що нас сердечно вітав, готов усе допомогти нам у наших справах. Його помешкання на парафії це був правдивий музей українського мистецтва. Тепер довідуємося, що в нього є сотки документів, зв'язаних з його служінням Україні, на які він постійно покликується у своїх Споминах, а багато таки цитує. Ми пізнали в особі о. Жана, пароха на Ібервіль, людину непересічну, українського патріота все готового служити Україні, коли тільки зайде потреба. А така потреба зайшла скоро, бо в 1945 році, він піднявся нової служби для Українців скитальців поза батьківщиною в 1945-1947 роках.

Рятування з рук червоного окупанта українських скитальців та вояцтва Галицької Дивізії

У перших місяцях 1946 року, о. Жан уже знову на пості служіння Україні в Парижі. Йому припало рятувати десятки монахів та монахинь. У цій фазі свого служіння Україні він найшов помічника за морем, о. Максима Маркова, пароха Нью Йорку, який заосмотрював його потрібними документами на приїзд скитальців до ЗСА, так званими афідавітами, та грошем на подорожні видатки. Хист о. Жана, набутий у часі української політичної служби, відкривав йому тепер двері французьких і американських урядів.

У часі свого побуту в Парижі, о. Жан записав незвичайно цінний факт, стрічу з важко вже хво-

рим православним архієпископом Євлогієм Георгієвським, знайомим з його побуту в Бучацькім монастирі в перших місяцях 1919 року. Товариш його, митрополит Антоній помер у Югославії, як противник большевицької влади. Євлогії його пережив і перенісся до Парижа, де російська еміграція поділилася на твердих противників російських большевиків та тих, що привернули своє приязне лице до переможної тоді червоної Росії. Між другими найшовся також архієпископ Євлогії. Попирали його місцевий католицький паризький єпископ-помічник Босарт та домініканець Дюмонт.

Отець Жан, як записав у Споминах, відвідав Архієпископа Євлогія та запитав його, чому він покоровся вже большевицькому патріярхові по 25 літах опору? На це Архієпископ Євлогії відповів: "Отче, я Росіянин, так не можна робити розколу в нашій святій Росії. Російська православна віра має запанувати над цілим світом, і большевики комуністи є добрими Росіянами, тому я з ними серцем і душею". Євлогії скоро помер і на його похорон Сталін прислав з Москви літака з трьома єпископами та представниками Уряду. За домовиною Євлогія йшов також Єпископ Босарт.

Із Парижа, в 1947 році перенесли о. Жана на пароха до Англії, виконати там дуже відповідальне завдання: Рятувати Галицьку Дивізію, яку з Ріміні в Італії перевезли до Англії для генерального прослідження (скрінінгу) їх політичного обличчя. "Манчестер Гардіян", впливовий англійський щоденник, атакував Дивізію як прогітлерівську. Отець Жан, знову використовуючи свій політичний досвід з часів служіння Україні, виконав свій

останній акт служіння Україні успішно. Дивізія була очищена з замітів та врятована.

Спомини о. Жана, коли побачать світ, стануть дуже цінним джерельним матеріалом зокрема до висвітлення подій 1918-1923 років визвольної боротьби українського народу, в якій о. Жан сам брав активну участь. Спомини постійно покликуються на збереженні в його архіві оригінальні документи, а навіть фотографії.

Нехай оці мої рядки написані як Вступ до Споминів о. Жана будуть висловом всенационального признання та подяки українському патріотові французького роду за його жертвенну службу прибраній Українській Нації.

Вайков, Нью Джерзі, ЗСА, 5-го лютого 1970

ЗАМІТКА РЕДАКЦІЇ “СВІТЛА”

Повище висловлену гадку проф. М. Чубатого щодо переїзду, монахів і монахинь зі скитальщини в Європі дозволимо собі доповнити так:

Бл. п. о. Йосафат Жан займався цією справою на особливе доручення своїх вищих Настоятелів, Архимандрії в Римі та Протоігуменату в Канаді, який і вислав о. Жана до Європи, щоби, поруч інших важливих справ, зайнявся як однією з пекучих справ справою переїзду монахів ЧСВВ на американський континент, щоб тут скріпити недостатні ряди українського католицького духовенства. Переїздом монахинь зі скитальщини о. Й. Жан займався на прохання їх Головних Настоятельок, Сестер Василянок і Служебниць, до яких вони належали.

Коли мова про виставлювання афідавітів і фінансування переїзду Василіян-скитальців, бо про таких саме й ідеться, до Америки чи Канади, то треба сказати те ж саме: о. Максим Марків діяв тільки на окреме доручення повище названих Настоятелів ЧСВВ.

В тому часі американські монастирі ЧСВВ були в повній юрисдикційній залежності та в підчиненості Канадійському Протоігуменатові, бо відділення американських монастирів ЧСВВ в окрему Американську Провінцію ЧСВВ, вже незалежну від Канади, прийшло щойно в 1948 році. Тим самим о. Максим Марків діяв, помагав о. Жанові в справі переїзду монахів-скитальців афідавітами чи фінансами, з доручення Канадійського Протоігумена, яким тоді був о. Вен'ямин Бараник ЧСВВ.

Нью-йоркський монастир, де тоді був ігуменом і парохом о. Марків, не був одинокий, що допомагав виставляти афідавіти та фінансувати переїзд Василіян — скитальців на американський континент. Це робили теж і інші американські й канадійські василіянські монастирі, як нпр. Чікаго чи Монтреаль, який через свого тодішнього настоятеля пок. о. Й. Тимочка ЧСВВ переслав о. Жанові \$1,100.00 на покриття коштів переїзду, та сам Канадійський Протоігуменат, про що свідчить архів Канадійського Протоігуменату та Отці ЧСВВ, які (нпр. о. др І. Назарко ЧСВВ як один зі скитальців) докладно й безпосередньо знають про цю справу з тих часів, та від кого й дістала повищі інформації редакція "Світла".

* * *

Пам'ятають *Впр. о. Йосафата Жана, ЧСВВ*

Попередні сторінки коротенько насвітлили нам народно-громадянську діяльність великого українця, (таким він був всім серцем своїм і всією душею), Впр. отця Йосафата Жана, ЧСВВ. В наступних двох дописах насвітлена особовість цього щирого, доброго і люблячого Василянина.

У 80-річчя життя

Др. Богдан Казимира

Мій Дорогий і Високопреподобний Пан-Отче!

У березні місяці ц. р. минуло 80 років із дня Вашого народження. Як довідуюся ці роковини Ви провели в крузі своїх найближчих співбратів у чернечій обителі Гримсбі. На жаль, я не мав змоги привітати Вас особисто, а тільки листовне. У відповіді Ви згадали, що я був єдиний із світських, який пам'ятав про Вас.

Колись наше листування було часте, інколи отримував я від Вас навіть двічі в місяць кілька чи кільканадцять сторінок машинопису. Здається, це було учора, а воно діялося вже яких 10 до 12 років тому. Це були часи, коли ми спільно пильно визбирували по архівах матеріяли, що відносяться до історії Української Католицької Церкви в Канаді та до українського поселення. Вони зберігаються в архівах архієпископств, єпископств, чернечих обителів, приватних осіб чи установ, що мали відношення до закріплювання релігійної ідентичности канадського Українця. Ми ділилися нашими знахідками з архівів у Сент Альберт, Едмонтон, Принс Альберт, Вінніпег, Сент П'єр Жолі, Сент Боніфас,

Торонто, Оттава чи Квебек-міста. Ви були щедріші за мене, посилки були багатіші, бо Ви мали змогу присвячувати більше часу на такі розшуки. Я, звичайно, використовував тільки своє дозвілля або вільні хвилини підчас службових поїздок, конвенцій тощо.

Свій привіт із нагоди 80-річчя я склав уже листовно. Одначе хотів би щераз висказати свою радість і радість своїх найближчих із того приводу, що Господь наділяє Вас своїми ласками та подякувати Йому, що у своїх плянах рішив дати канадським Українцям особу, яка служачи Богові й Україні впродовж свого трудолюбивого життя гармонійно лучила шляхетність лілеї Квебеку з ідеалізмом золотом сяючого тризуба св. Володимира. При нагоді цього листа хотів би я ще подякувати за все добре, що Ви зробили для нашого народу в ці роки зривів, підйому, змагань, ударів, знесилля, які потім наново збагачувалися наснагою до творчих злетів і витривалих змагань за релігійні й національні ідеали.

Ваше ім'я і праця, Дорогий мій Отче Ювіляте, глибоко записалися в українських серцях. Будучи юнаком, я нераз чув, як мій бл. п. батько з великою увагою говорив про Ваше служіння.

Вперше зустрівся я з Вами, і то листовно, коли Вас назначили деканом українського католицького духовенства на Велику Британію. Здається, чи не в 1948 році, я отримав від Вас листа у Відні, в якому Ви прохали розшукати за книжками, що їх у той час ще можна було у Відні з трудом набути. Ваше бажання виповняв я з приємністю. Потім був ще один лист чи два і наше коротке листовне знайомство перервалося. Пізніше, доля кидала мене по

різних країнах Європи. Вкінці опинивсь я в Канаді. Нитки нашого знайомства почали сходитися. Мов сьогодні пригадую собі нашу першу зустріч. Це було в Едмонтоні, літом 1950 року. Я сидів у редакції "Українських Вістей" і приготував матеріал до бюлетеню Українського Пресового Бюро та перекладав коректу чергового числа "Католицької Акції". Хтось застукав до дверей і на моє запрошення ввійшли Ви, Дорогий Пан-Отче, разом з о. ред. Дамаскином Поповичем і о. Порфірієм Боднаром, моїм земляком зі Золочівщини. Це була наша перша особиста зустріч, яка опісля перейшла в обопільну приязнь, а в мене зокрема у подив і пошану до Вашої Достойної Особи.

Незабаром надійшов ювілей 50-річчя прибуття членів Василіян до Канади. Сл. п. о. протоігумен Т. Добко прохав мене допомогти перекладати ювілейне торжество, призбирувати матеріали тощо. Наша співпраця-дружба, Дорогий Отче Ювіляте, затіснивалася. Ви служили мені деякими своїми матеріалами, що їх я став використовувати. Інколи, коли я відвідував Вас у чернечій обителі в Едмонтоні, Ви у розмові докидували слово-два про те, як воно склалося, що Ви почали служити Україні. Ви згадували імена шляхетних Канадців як Бле, Лянжевен, Легаль та інші, як теж визначних Українців, із якими Ви співпрацювали. Ви згадували часто Слугу Божого Митрополита Андрея, Никиту Будку першого єпископа канадських Українців, отамана Симона Петлюру, президента д-ра Євгена Петрушевича та інших.

Я незвичайно будувався Вашою скромністю та подивляв педантичність і точність Ваших інформацій. Уже від довгих років Ви збирали матеріали,

що відносяться до історії України, Української Католицької Церкви, української літератури тощо. Ви все якнай докладніше записували, не забуваючи при тому на основне: подати докладний бібліографічний опис звідки отримали інформацію. Ви збирали теж предмети архівно-музейної вартости. Так дали Ви основи під музей-архів, який зберігається в Мондері. Там опинилися перлини українського рукопису та друку, як теж цінні старовинні ікони й інші речі. Якщо були б гроші, то ті експонати, що розміщені в кількох кімнатах, далеко від дослідних осередків, повинні бути виставлені у просторих залах, із яких користав би український чи не-український дослідник. Едмонтон, Вінніпег чи Торонто, це міста, де такий музей-архів слід було б здвинути !

Десять років тому український Едмонтон незвичайно врочисто відзначував Ваше 70-річчя у неділю 20-го березня, 1955 року. Простора зала Українського Народнього Дому переповнена публікою. На залі спархіяльне й чернече духовенство зі своїм Владикою Кир Нілем на чолі, далі українські професіоналісти й бизнесмени Едмонтону та вірні численних парафій, яких душі були повірені Вашому старанню підчас душпастирської праці. Ювілейний комітет відзначував продуманою програмою Ваш трудол'юбивий шлях. Мов на мережаній канві переходили різні події Вашого життя: єрейські свячення в 1910 році, прийяття українського обряду в 1911 році, вступлення до новіціату ченців Василіян у 1913 році, активна служба в Уряді ЗУНР, дипломатична активність у 1920-1923 роках, виїзд до Босні, опісля старання здійснити пляни Великого Митрополита, щоб поселити

мільйон Українців у Канаді та перещепити сюди Братів Студитів. По закінченні другої світової війни Ви наново в Європі, рятуючи українських скитальців перед насильним депортуванням до ССРСР. По чотирирічній праці в Європі, бачимо Вас знов у Канаді на різних душпастирських осередках, як Монреаль, Едмонтон, Вінніпег, Ванкувер і т. д.

Ваша праця різногранна, висліди плідні. Про те говорить проречисто Ваша біографія та осяги з різних доручень. Українці не могли краще подякувати за Ваше служіння, Дорогий Пан-Отче Приятелю, як тим, що Український Вільний Університет наділив Вас, у 1958 році, дипломом "гоноріс кавза" доктора філософії. У ньому підкреслюється Ваші вийняткові заслуги і кажеється, що о. Жан "хоч родом канадський Француз, усе своє життя і всі свої сили віддав на службу Української Католицької Церкви й українського народу".

Хай ці рядки будуть даниною подяки за Вашу натуру, заохоту і глибоке переконання про справжню вартість служіння ближньому та витривалість, запопадливість і духа досліджування історичних основ "чому" і "як".

Ваш відданий у Христі Богдан Казимира

* * *

*Впр. о. Йосафат Жан, ЧСВВ
що його пам'ятаю*

Перший раз я стрінув Впр. отця Жана було під кінець двадцятих років. Малім хлопцем я служив при престолі церкви Святого Михаїла в Монреалі. Час до часу появлявся в парафії і відслужував Божественну Літургію священник не великого росту,

одягнений в рясі тоді для мене незнаній і мав той священник довгу, густу, чорну бороду. Це був отець Жан в часах коли докладав великих зусиль щоб здійснити задуми славного Митрополита Андрея Шептицького створити український осередок в околиці Абітібі провінції Квебек, і там оснувати також студитський монастир.

З його бородою отець Жан виглядав для нас дітей страшно суворий; та коли заговорив до нас, його голос був лагідний і повний справжньої любови, тож не дивно, що ми, хлопці, горнулися до нього і уважали за велику честь коли отець Жан заговорив до нас чи погладив по голові.

Сталось, що на початках трицятих років отець Жан перестав приїжджати до Монреалю. Від вересня, 1932 року, ласкою і фінансовою допомогою латинського Монреальського Архiepіскопа, мене прийняли до школи у французькій Колегії поза Монреалом і я був вдома лишень в часі ферій. В часі одних літних ферій, побачив в церкві Святого Михаїла нового священника Василіянина, не великого росту і без бороди. До нього горнулися “старі газди” і було видно, що всі його добре знали. В дома я запитав тата що то за священник; тато відповів: “Та ж то отець Жан! Як то, що ти його не пізнав?”

Минуло кілька літ. В міжчасі я вступив до Василіянського Чина, і хоч у тому самому Чині, не стрічався з отцем Жаном. Аж після моїх свячень, 1945 року, ми обидва замешкали в Мондерським монастирі. Тут я побачив, що отець Жан це муж молитви і невтомної жертвенної праці. Про свої попередні подвиги він ніколи сам не згадував, не хвалився, він був зайнятий теперішністю і будуччиною. Якщо ми хотіли щось довідатися про його

служіння Україні, треба було його питати. Тоді він смиренно розповідав про себе і про свою діяльність наче б говорив про когось іншого а не про себе.

Ніколи не забуду другого Святого Вечора, 5-го січня, 1946 року. В часі Святої Вечері старші отці почали говорити між собою про долю українських скиталців в Європі. Отці говорили про монахів і монахинь, що були примушені тинятися по Європі, звичайно поза будь яким монастирем. Говорили отці також й про світських людей, яким грозила небезпека насильного вивезення до Советського Союзу. Отці не знали як до того взятися. Аж тут Впр. отець Протоігумен Вен'ямин Бараник звернувся до отця Жана і запитав його, чи він бачить які можливості, беручи до уваги його колишні дипломатичні знайомства і спілкування, поїхати до Європи і там прослідити справу, чи і як можна допомогти тим нашим бідним людям. На це, отець Жан відповів, що можна спробувати. Тоді, при Святій Вечері, було рішено, що отець Жан поїде до Європи. За два чи три тижні отець Жан виїхав з Мондери.

Від тоді я не стрічався з отцем Жаном аж при кінці червня, 1948 року в Лондоні.

Від жовтня, 1947 року я перебував в Римі, куди мене післали Настоятелі на спеціалізацію в Церковнім Праві. Коли настали літні ферії 1948 року, мене вислано до Лондону, щоб в часі ферій помагати отцю Жанові. Моя поміч полягала в тому, що кожного тижня я виїзджав з відправою до котрогось з численних "European Voluntary Workers Camps" де були зібрані скитальці різних національностей. Я там обслуговував наших людей. Решта тижня я був до диспозиції отця Жана в Лондоні. І

тут властиво я його пізнав. Мій побут з отцем Жаном в Англії показав мені правдивого чоловіка Божого, любителя своєї Церкви, свого прибраного народу і свого Василіянського Чину.

Прибувши до Лондону, отець Жан замешкав в домівці на "Sussex Gardens", де містилася також організація з рамени К.У.К.-а на поміч скитальцям. Кімната отця Жана була маленька, заповнена здобутками, які могли б мати музейну вартість. Тут і для мене знайшовся кутик.

Жиючи з отцем Жаном, я бачив як він щиро приймав кожного і кожду, що приходили до нього. Хоч сам нічого не мав, ніколи не відсилав будь кого з порожніми руками; не одному голодному, з того, що мав, приготував щось з'їсти.

Десь тиждень після мого приїзду я бачив, що отець Жан пакує дві великі валізи і кудись їх вивозить підземелькою. Це тривало понад тиждень і то два або три рази на день. Він мені нічого не казав, а я і не питав. Нараз отець Жан каже мені, що треба нам переноситися на інше місце бо в домівці будуть робити ремонт. Спакувавши наші "манатки", підземелькою, ми переїхали до нового місця, що його набув отець Жан на "Saffron Hill", не далеко Катедри Святого Павла.

Це нове місце – збомбардована протестанська святиня. При ній була домівка служителя де, в тому часі жив ветеран, якого, силою державного рішення не можна було відпустити, хоч посілість була наша. Лишалася нам святиня.

Сам будинок був високий та сталось, що колись, в минувшині, поділено його на два поверхи. На першій була, майже не ушкоджена, святиня, а на другій, зала величини святині. З боку була мала

кухня, де отець Жан поскладав речі які перевозив підземелькою з “Sussex Gardens”.

В часі бомбардування Лондону, увесь дах завалився, румовища цементу і всього того, що творило дах, покрило залю понад метер. Треба було якось себе примістити.

В тих румовищах ми собі прочистили місця на ліжка: отець Жан в одному куті, а я в іншій на другім кінці залі. Щоб дійти до ліжка треба було, і мені і отцю Жанові, лізти по румовищах. Ми мусіли так жити бо в Лондоні було ще багато руїн і вивозити румовища було дозволено за певним пріоритетом. Та отець Жан знайшов спосіб. Майже кожного вечора він наповняв два великі ведра грузами і пізніше виносив там де міг, між румовища будинків, що їх було дозволено прочищувати. З часом, верхня заля була прочищена самим отцем Жаном, який ніколи ані словечком не нарікав на свою долю, а що більше, він не хотів, щоб я йому в тім помагав, щоб часами я не мав неприємностей з державними чинниками. Він посвятився цілопально українському народові. Про себе не дбав. Тішився тим, що на кінець наші вірні будуть мати в Лондоні свій осередок.

1948 року, поживу купувалося за картками. Кожній особі була призначена певна скількість поживи. Не маєш картки – не купиш поживи, хіба на чорнім ринку. Отець Жан нераз собі відмовляв, щоб дати потребуєчому.

Одного разу, Преосвящений Амброз Сенишин прислав отцю Жанові десять “CARE” пачок з поживою. Отець Жан знав кому чого було треба і радо давав тим, що потребували, мало що собі лишив.

З усіма був ввічливий, для всіх приступний, завжди готовий прийти з поміччю тим, що його просили. Але він не терпів фальшу особливо коли ходило про Україну, українців і українську католицьку Церкву. Якщо йому здавалося, що в цих справах діється несправедливість, він остро ставав в обороні правди і то навіть проти дуже високих достойників, за що багато натерпівся, навіть від тих, що їх обороняв.

Після трьох місяців побуту з отцем Жаном, я вернувся до Риму продовжати студії Церковного Права. Коротко після того я довідався, що отець Жан, з волі Настоятелів, вернувся до Канади, і там слухнянно виконував поручені обов'язки.

У Монреалі “Об'єднання Католицьких Українських Молодих Мужчин — ОКУММ”, з приводу відзначування 50-ліття його служіння Богу й народів, запросило отця Жана до Монреалю, де він працював довгі роки при монреальській парафії святого Архистратига Михаїла. Як сталу пам'ятку того ювілею створено тоді Фундацію імени о. Жана, щоб із неї опісля щороку уділювати стипендії—поміч молодим університетським студентам у Монреалі. Фундація діє по сьогодні.

Отець Жан, людина великих чеснот, людина любови, людина засаднича, людина молитви і невтомної працюovitости, залишився таким до останньої хвили свого життя. Про нього можемо сказати словами Псальмопівця: “Пам'ять про праведника буде вічна, лихої слави він не лякається” (Пс.112: 6).

О.М.М.Г.

